

Bouwhistorisch onderzoek gemeente Groningen

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres	: Brugstraat 18
Status	: BBP
Periode	: 27 februari 2001
Onderzocht door	: Aletta Bastmeijer en Taco Tel
Auteur	: Aletta Bastmeijer
Datum	: Groningen, 15 maart 2001

Inleiding

Het pand is bezocht na een melding van de architect dat er bij een verbouwing een kruisvenster was aangetroffen. Bij het bezoek was men echter al bezig om voor het venster een wand te plaatsen ten behoeve van een betere afwatering. Van het pand zijn bij dit bezoek geen andere onderdelen bekeken. Het venster was bij een bezoek aan het pand in 1998 niet waar genomen omdat deze zich in een hoek bevindt die niet in het zicht is en bovendien normaal niet toegankelijk is. Ook in het interieur was het venster toen niet zichtbaar omdat de achterliggende ruimte was afgewerkt met voorzetwanden. Bij dit eerste bezoek is wel vastgesteld dat er zich in de westelijke zijgevel van het achterhuis twee kruisvensters en waarschijnlijk twee kloostervensters met zandstenen lateien bevinden, allen dichtgezet¹.

Structuur

Brugstraat 18 is de oostelijke helft van een pand dat ook huisnummer 20 bevat. Het pand staat aan de zuidzijde van de Brugstraat op een diep (niet geheel bebouwd) perceel dat aansluit op de Schuitenmakersstraat. Het pand bestaat uit een drie lagen tellend voorhuis met schilddak en een twee lagen tellend achterhuis met zadeldak en schildeinde. Aan het achterhuis is recent een éénlaags bouwvolume gebouwd.

Het voorhuis is overlangs in tweeën gedeeld door middel van een stenen muur. In de kap (zolder- en vlieringnivo) is de scheiding aangebracht door middel van een houten wand die bestaat uit gepotdekselde delen. Het achterhuis behoort geheel tot nr. 18. Onder dit achterhuis, en onder het zuidelijkste deel van het voorhuis, bevindt zich een kelder.

Bouwgeschiedenis²

Op grond van het baksteenformaat, dat vooral goed zichtbaar is in de steeg aan de westzijde van het pand, blijkt dat de kern van het voorhuis van het pand uit de 14^e eeuw dateert. In eerste opzet bestond het pand uit twee bouwlagen en kap. In deze fase bestond de voorgevel uit een trap- of topgevel. In de 15^e eeuw is het geheel met een halve verdieping opgehoogd en is er een nieuwe kap, met hergebruik van een aantal sporen, geplaatst. Gezien de maatvoering van het pand is het waarschijnlijk dat het in oorsprong ongedeeld was. Mogelijk heeft de splitsing gelijk met de verhoging van het pand plaats gevonden.

Het achterhuis dateert uit het eerste kwart van de 17^e eeuw.

Rond 1800 is de voorgevel vernieuwd, is de kap aan de straatzijde gewijzigd door een schildeind toe te voegen en is de lijstgevel en het pleisterwerk met schijnvoegen aangebracht.

In circa 1875 zijn de vensters van Brugstraat 18 opnieuw gemoderniseerd en onder andere voorzien van vrouwen kopjes.

Bij de recente verbouwing is achter het achterhuis een éénlaags bouwvolume toegevoegd met plat dak.

---

¹ De vensters zijn slechts deels zichtbaar omdat er later een pleisterlaag overheen is aangebracht, delen hiervan zijn echter al weer verdwenen. Ook de vermoedelijke kloostervensters zijn slechts deels zichtbaar, het is daarom mogelijk dat het ook hier om kruisvensters gaat.

² Deze gegevens zijn gebaseerd op het bouwhistorische onderzoek uit 1998.

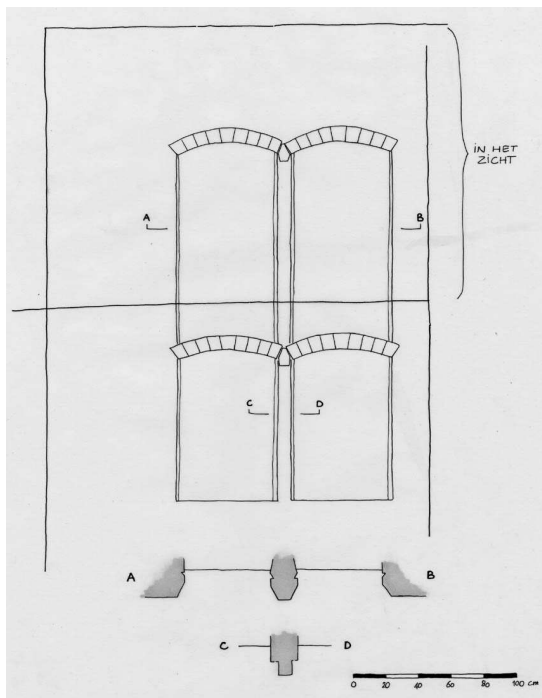
Beschrijving

Bij het bezoek is het verdiepingsnivo van de oostelijke zijgevel van het achterhuis bekeken. Hiervan is echter slechts het bovenste deel zichtbaar omdat het buurpand Brugstraat 16 het grootste deel van de gevel aan het zicht onttrekt. In het muurwerk dat wel zichtbaar is bevindt zich het bovenste deel van een dichtgezet gemetseld kruisvenster. Het feit dat het hier om een gemetseld kruisvenster gaat is opvallend omdat zich in het muurwerk van de westelijke zijgevel van dit achterhuis verschillende kruis- en kloostervensters bevinden met zandstenen lateien (zie noot 1).

Het kruisvenster in de oostelijke gevel van het achterhuis is, net als de vensters in de westelijke gevel, in verband gemetseld en behoort daarom tot de bouwfase. Gezien de baksteenformaten van $27\frac{1}{2} \times 30 \times 13\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{2} \times 8$ cm met een 10-lagenmaat van gemiddeld bijna 80 cm is deze bouwfase in het eerste kwart van de 17^e eeuw te dateren³. Deze datering past in de constatering uit 1998 dat het achterhuis in het eind van de 16^e of het begin van de 17^e eeuw gebouwd zou zijn. Het muurwerk, met klezortjes, is vrij onregelmatig gemetseld, wel zijn er op sommige plaatsen min of meer strekken- en koppenlagen te herkennen.

Het kruisvenster is bijna 135 cm breed en in zijn geheel ongeveer 250 cm hoog, inclusief de rollagen. De bovenste twee openingen van het kruisvenster zijn afgedekt met een halfsteens rollaag, halverwege bevinden zich twee horizontale halfsteens rollen (zie tekening). Deze kalven zijn ook gebogen om de overspanning mogelijk te maken. Centraal in het midden bevindt zich een verticale bakstenen geprofileerde halfsteens stijl.

De bovenste openingen zijn aanzienlijk hoger als de onderste. Bij deze delen is de negge van het oorspronkelijke glas-in-lood nog zichtbaar (zie doorsnede A-B). De onderste twee delen zijn voorzien van luikspinningen⁴. Alle delen zijn dichtgezet met geeltjes, links onder bevindt zich bovendien nog een -niet origineel- houten kozijn.

Opmetingsschets met aanzicht en doorsneden van het gemetselde kruisvenster op de verdieping van de oostelijke gevel van het achterhuis van Brugstraat 18. Slechts het bovenste deel was zichtbaar; de verticale lijn geeft de dakhoogte van de achterbouw van Brugstraat 16 aan.

Bij de recente verbouwing is het venster, in verband met verwachte afwateringsproblemen, uit het zicht verdwenen door een voorzetwand. Het venster wordt op deze manier nog voor lange tijd 'beschermd'.

³ Er zijn drie 10-lagenmaten genomen die uiteen lopen van $77\frac{1}{2}$ à $79\frac{1}{2}$ à $82\frac{1}{2}$ cm.

⁴ Doorsnede C-D geeft de verwachte verhouding aan; het was niet mogelijk hier de maten van te nemen.

Waardstelling

Hoewel er af en toe nog 'nieuwe' kruisvensters met zandstenen lateien worden aangetroffen tijdens bouwhistorisch onderzoek zijn gemetselde kruisvensters erg zeldzaam. Deze worden zeer zelden nog 'herontdekt'. Hier komt nog bij dat het venster erg gaaf bewaard is gebleven; zo zijn bijvoorbeeld de neggen van het oorspronkelijke glas-in-lood nog duidelijk herkenbaar en zijn de profielstenen van de verticale stijl bijna niet aangetast.

Het is opvallend hoe exact het kruisvenster lijkt op de kruisvensters in de westelijke zijgevel van het scheepvaartmuseum, Brugstraat 24. Deze zijn in dezelfde periode, het begin van de 17^e eeuw, tot stand gekomen. Net als deze vensters is het venster van Brugstraat 18 voor Groningse begrippen erg karakteristiek en daarom ook bijzonder.

Aletta Bastmeijer, 15 maart 2001.

Brugstraat 18, bouwdoossier B 12537.

1926 Vergunning voor het herleggen van een door het leggen van buizen en kabels verstoorde stoep.

1929 Aansluiting op het gemeentelijk riool.

1931 Vergunning voor het plaatsen van een verkoopautomaat aan de pui van Brugstraat 18 terwijl dit vanuit een verkeersoogpunt ongewenst zou zijn.

1944 Dienst van de Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw en voor de Bouwnijverheid bedeeft Brugstraat 18 met twee glasruiten van melkglas als gevolg van de oorlogsschade aan de winkel met woning.

1951 Vergunning voor het plaatsen van een neon-installatie op het dak: "DRINK CULTURA". Toestemming voor het plaatsen van een ijzerconstructie in de kap ten behoeve van de installatie. Eén van de voorwaarden was dat het licht gedoofd moest worden op avonden en nachten dat het Sterrenkundig Laboratorium Kapteyn waarnemingen verrichtte.

1962 Aanvraag van de heer L. Klamer om een stukje grond van 4 m² te kopen in de steeg (kadasternummer I 3739). De aanvraag wordt afgewezen omdat dit stuk grond deel uitmaakte van de openbare straat, namelijk de Schuitenmakersstraat.

1974 Aanvraag van een vergunning voor het herplaatsen van een reclamelichtbak van het vroegere winkelpand Lage der A 26 naar Brugstraat 18: "Bolhuis zaden".

1983 Door de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting worden gebreken geconstateerd aan het perceel; brandgevaar bij kamerverhuurbedrijf.

Brugstraat 20, bouwdoossier B 11484.

1925 Aanvraag van een vergunning door "Turmac Turkish-Macedonian Tobacco Company" voor het aanbrengen van een lichtreclamebak tegen de voorgevel.

1927 Overdracht van de stoep aan de gemeente.

1934 Verzoek van de NV Holl. Mij. Ed. Laurens "Le Khédive" om intrekking van de vergunning tot het hebben van een lichtreclamebak aan de gevel van Brugstraat 20. De bak wordt verwijderd.

Vervolgens wordt een nieuwe aanvraag ingediend.

1945 Herstelwerkzaamheden aan de kastwerken op de zolderverdieping.

1951 Bouwaanvraag voor de verandering van de indeling van de woning en winkel. Vervolgens volgt een wijziging van de bouwaanvraag; wijziging van de indeling, veranderen van een winkelraam, veranderen indeling op de tweede verdieping.